

Despre deficite comerciale în comerțul exterior cu produse agroalimentare

Tudorel ANDREI

Articolul de mai jos face parte dintr-o succesiune de articole ce vor prezenta caracteristici ale comerțului exterior cu produse agroalimentare al României cu Bulgaria, Ungaria și Polonia, ca rezultat al unui demers inițiat cu ceva timp în urma, având ca obiectiv evaluarea, prin cifre statistice, a perioadei de treizeci de ani de la revoluția din decembrie 1989.

*În această activitate am fost mult încurajat și de îndemnul unor persoane deosebite mie, veritabile repere profesionale și morale. Unul dintre aceștia, a fost eminentul **profesor universitar dr. Petre Frangopol**, membru de onoare al Academiei Române, reputat cercetător în domeniul biofizicii și al chimiei biofizice care, din păcate, în urma cu câteva zile a plecat dintre noi.*

Aducându-i, în semn de apreciere, piosul omagiu al autorului, dedic această lucrare distinsului cercetător aflat în căutarea permanentă a excelenței.

Statistica oficială din orice țară, precum și oficiile internaționale de statistica, oferă o bogăție de date pentru caracterizarea schimburilor comerciale cu produse dintre țări. Seriile de date definite pentru perioade mari de timp sunt surse importante pentru identificarea unor caracteristici ale importurilor și exporturilor.

Pentru orice țară și în orice perioadă istorică asigurarea unui echilibru reciproc avantajos între exporturile și importurile de mărfuri este un obiectiv important în politica de stimulare a dezvoltării sustenabile a acesteia într-un orizont de timp mediu și lung. În sens contrar, exportul de materii prime în contrapondere cu importul de produse prelucrate cu valoarea adăugată mare reprezintă un dezavantaj major pentru dezvoltarea unei țări, mai ales în actualele condiții ale competiției globale. Această problemă este cu atât mai preocupantă dacă se au în vedere deficitele excesive realizate de o țară în domeniul comerțului exterior în general, și în special cel cu produse agroalimentare, în condițiile în care țara în cauza are un potențial natural mare pentru dezvoltarea agriculturii, o largă piață de desfacere la nivel național și internațional și căi de transport ieftine ca urmare a poziționării ei geopolitice. Fiecare dintre cei trei factori susmenționați, cu atât mai mult toți împreună își pot manifesta eficiența în asigurarea echilibrului între exporturile și importurile de produse agroalimentare numai în măsura în care produsele agricole primare obținute în agricultură sunt supuse unui proces de prelucrare în capacități de procesare de pe teritoriul național. Este de la sine înțeles că prin exportul acestor produse obținute în urma unui proces de prelucrare se va externaliza, atât rodul pământului care poate fi mai mult sau mai puțin un dar de la natură, cât și plusvaloarea creată la nivel național. Aceasta poate fi mai mare sau mai mică, fiind determinată de complexitatea proceselor de producție pe care le parcurge materia primă din agricultură pentru obținerea produselor agroalimentare destinate a face, de asemenea, la rândul lor, obiectul activității de comerț exterior.

România este o țară cu un potențial natural major pentru realizarea produselor agricole vegetale și animale. Prin contribuția decisivă, mai ales în cazul României, a factorilor naturali, într-o măsură importantă ca dar al naturii, suntem printre producătorii importanți de produse agricole vegetale dominante ca pondere în structura producției vegetale, atât la nivel european, cât și la cel mondial. Câteva cifre la nivelul anului 2018 prezentate în cele ce urmează releva elocvent în acest sens cele afirmate. Din păcate, după cum vom vedea, producțiile importante realizate de țara noastră și exportul preponderent,

de exemplu la culturile de porumb, grâu, floarea – soarelui etc., nu au fost suficiente pentru realizarea concomitentă a consumului intern și a unei balanțe comerciale externe excedentare cu produse agroalimentare.

Este cel puțin dezamagitor, dacă nu chiar frustrant, să constatăm că pe parcursul ultimilor treizeci de ani, România a acumulat un deficit major în comerțul exterior cu produse agroalimentare. Acest rezultat înregistrat, nu accidental, într-unul sau în câțiva ani, ci în decursul unor perioade mari de timp, arată că România a îndeplinit, până în prezent, numai condiția necesară vizând exportul produselor agricole ca surplus al consumului intern, dar nu și pe cea destinată realizării unei balanțe comerciale excedentare în comerțul exterior cu produse agroalimentare.

În aceste condiții se pune o întrebare firească: care sunt oare neajunsurile majore în sfera producției agricole din România care ne pun în postura de a fi mari importatori de produse agroalimentare prelucrate necesare asigurării echilibrului între ofertă și cererea populației? Ținând seama de condițiile naturale de care dispunem, exportăm prea puține produse agroalimentare sau structura exportului în care predomină materiile prime este o explicație a acestei situații? Variația producției agricole vegetale anuale care este determinată în cea mai mare măsură de alternanța necontrolată a condițiilor climaterice nefavorabile determină o contractare a exporturilor și implicit o degradare a balanței comerciale. Oare insuficiența dezvoltare a infrastructurii, mai ales în ceea ce privește crearea posibilităților de irigare a suprafețelor agricole, și implicit reducerea variației producțiilor agricole determină echilibrarea balanței comerciale și, de ce nu, realizarea de excedente din exportul masiv de materii prime din agricultură? Oare în ce măsură, în condițiile unei piețe libere și a unei concurențe acerbe, pot fi dezvoltate capacități de producție pentru procesarea materiilor prime din agricultură?

Acestea sunt câteva întrebări formulate de un statistician care este prin specificul profesiei un constatator al stării de fapt, de cele mai multe ori prin intermediul unor date numerice, care capătă înțelegere și scot la suprafață adevăruri numai în măsura în care ele sunt prelucrate, de cele mai multe ori cu metode tot mai sofisticate. La întrebările de mai sus economiști și specialiști în domeniul agricol pot oferi răspunsuri ținând seama și de informațiile statistice disponibile și de rezultatele obținute în urma prelucrării acestora.

Din acest motiv, statistica oficială folosind datele culese pe parcursul fiecărui an de la sute de mii de agenți economici calculează indicatori pentru caracterizarea importurilor, exporturilor și a soldului comerțului exterior cu produse. Eforturile sunt considerabile, atât pentru statistica oficială, dar în egală măsură și pentru agenții economici. Eforturile statisticienilor sunt însă justificate tocmai pentru că activitatea de comerț exterior a unei țări este esențială într-o economie mondială tot mai integrată, iar statistica oficială din fiecare țară și-a asumat ca obiectiv elaborarea și publicarea lunară de date pe o gama largă de indicatori statistici privind caracteristicile comerțului exterior. Dealtfel, caracteristicile unei economii sunt foarte bine identificate prin structura importurilor și exporturilor agenților economici.

Contrast mare în structura producției agricole realizată în România

Vom prezenta în cele ce urmează câteva date statistice pentru a evidenția poziția României în producția unor produse de bază din agricultură, precum și pentru a compara randamentele înregistrate în producția noastră agricolă în raport cu cele din diverse țări. Comparativ, vor fi înserate în această parte a lucrării și date statistice referitoare la țări din Uniunea Europeană, în speță ale acelor aflate în proximitatea țării noastre și care sunt, de asemenea, producători importanți în plan european și chiar mondial pentru aceste produse.

În conformitate cu statisticile internaționale¹, la nivelul anului 2018, România, cu o producție de peste 18,6 milioane tone, este țara din Uniunea Europeană cu cea mai mare producție de porumb, poziționată, într-un clasament la nivel internațional, pe locul nouă. Producem cu aproape 50% mai mult decât Franța (locul doi în UE și 11 la nivel mondial) și de peste 2,3 ori mai mult decât Ungaria (locul 3 în Uniunea Europeană, respectiv locul 14 la nivel mondial) în condițiile în care randamentul mediu la ha al României, de 7644 kg, este cu aproape 15% mai mic decât cel din Franța și cu aproape 10% decât cel din Ungaria.

La grâu, cu o producție de peste 10 milioane tone, suntem al treilea producător în UE, locul al 16-lea la nivel mondial. Pozițiile doi și trei în UE sunt deținute de Franța, cu o producție de 35,8 milioane tone, respectiv Germania, cu 20,2 milioane tone. Pentru acest produs agricol, producția medie la ha, de aproape 4800 kg, este cu 30% mai mică decât în cele două țări. Tot în primii douăzeci de producători mondiali și pe locul patru în UE se află și Polonia, cu o producție de 9,8 milioane tone. În cazul acestei țări, randamentul la ha este cu 15% mai mic decât al României.

La floarea – soarelui, România, cu o producție anuală de peste 3 milioane tone, realizează 6,9% din producția la nivel mondial (locul patru), fiind totodată cel mai important producător din UE. Locurile doi și trei la nivelul UE sunt ocupate de Bulgaria (locul 7 la nivel mondial) și Ungaria (locul 8), cu producții de aproape 2 milioane tone, respectiv 1,8 milioane tone. În comparație cu ambele țări, obținem producții medii la ha mai mari: în raport cu Bulgaria cu aproape 25%, iar în comparație cu Ungaria cu puțin peste 2%. Al patrulea producător de floarea soarelui la nivelul UE, Franța, realizează o producție de peste 1,2 milioane tone și o producție medie la ha de 2258 kg, cu aproape 25% mai mică decât cea înregistrată în România.

Dacă privim clasamentele existente la nivel mondial, vom observa că țara noastră este un producător important și pentru alte produse agricole. Astfel, la orz, cu o producție anuală de 1,8 milioane tone și o producție medie la ha de 4417 kg, țara noastră ocupă poziția 19 la nivel mondial și 6 în rândul țărilor din UE. Polonia, cu o producție de 3 milioane tone, ocupă locul 5 în UE. Randamentul la ha al producției de orz în Polonia (3124 kg) este cu peste 40% mai mic decât cel înregistrat în România. La producția de soia, trei țări din UE sunt în primii 20 de producători mondiali: Italia cu o producție de peste 1,1 milioane tone și un randament mediu la ha de 3488 kg, este urmata de România, cu 466 mii tone și o producție medie de 2748 kg/ha și Franța, cu o producție de 400 mii tone și un randament mediu de 2604 kg/ha.

Continuând incursiunea în seria de date statistice referitoare la poziția României și în domeniul sectorului zootehnic, o componentă importantă a unei agriculturi moderne care, de cele mai multe ori, reprezintă o primă verigă în lanțul de valori ce asigură o valorificare superioară a producției vegetale obținute într-o țară, putem constata aspecte și mai puțin justificabile. Dacă în sectorul vegetal, România se situează pentru producția de porumb, grâu, secară, ovăz, floarea-soarelui și soia printre cei mai importanți producători europeni și între cei mai importanți 20 de producători la nivel mondial, în schimb, în domeniul zootehnic, cu condiții naturale aproximativ similare, rezultatele sunt destul de modeste. Vom prezenta în cele ce urmează câteva cifre relevante care să argumenteze această afirmație. Printre cele mai importante 20 de țări la nivel mondial în creșterea porcinelor, regăsim la nivelul anului 2018 cinci țări din Europa: Spania cu un efectiv de 30,8 milioane capete, Germania cu 26,4 milioane, Franța cu 13,3 milioane, Polonia cu 11,8 milioane și Italia cu 8,5 milioane. În schimb, România, cu o populație consumatoare de carne de

¹ FAOSTAT, <http://www.fao.org/faostat/en/#home>,
Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

porc importantă, care în trecut se încadra cu efective apropiate de cele ale țărilor de mai sus, are în prezent un efectiv redus de porcine de numai 3,9 milioane capete. La bovine, efectivele din România sunt de aproape 2 milioane capete, fiind de peste nouă ori mai mici decât cele din Franța.

Datorită efectivelor reduse de animale, în mod deosebit în ultimii 30 de ani, România nu se mai situează în prezent printre țările cu producție importantă de carne obținută prin sacrificarea animalelor la nivel mondial sau chiar printre țările din UE. În primele 20 de țări mari producătoare de carne la nivel mondial, regăsim și cinci țări din Uniunea Europeană: Germania cu o producție de 8,2 milioane tone carcasă, care reprezintă o producție de aproape 100 kg/locuitor, Spania cu 7 milioane tone, cu o medie pe locuitor de 150 Kg, Franța cu o producție de 5,6 milioane tone - 86 kg/locuitor, Polonia cu o producție de 4,5 milioane tone - 116 kg/locuitor și Italia cu o producție la nivelul anului 2018 de 3,7 milioane tone- 61 kg/locuitor. România realizează o producție cu puțin peste 1 milion tone de carne, echivalentă cu 52 kg/locuitor.

La producția de lapte, cinci țări din Uniunea Europeană sunt între cele mai importante 20 de țări la nivel mondial: Germania are o producție totală de 33,1 milioane tone, ceea ce reprezintă peste 8 mii kg/animal și o producție medie pe locuitor de aproape 400 litri. Franța ocupă poziția a doua la nivelul UE cu o producție de 25,5 milioane tone, producția medie pe un animal fiind de 7,2 mii kg și o producție medie pe locuitor de peste 390 kg. Polonia este unul dintre producătorii importanți la nivelul UE realizând în anul 2018 o producție de lapte de 14,2 milioane tone, cu un randament pe animal de 6,4 mii kg și o producție medie pe locuitor de 370 kg. Italia a realizat o producție de aproape 12 milioane tone, cu un randament mediu pe animal de 7,1 mii kg și o producție medie pe cap de locuitor de aproape 200 kg. Cu un randament pe animal egal cu cel din Italia, Țările de Jos realizează o producție anuală de peste 10,6 milioane tone, reprezentând 618 kg/locuitor. Irlanda este țara din Uniunea Europeană cu producția medie pe locuitor cea mai mare, de aproape 1600 kg, obținând o producție totală de peste 7,8 milioane tone și un randament pe animal de aproape 5,3 mii tone. Revenind la România, țara noastră avea în anul 2018 o producție de lapte de aproape 4,2 milioane tone, cu un randament pe animal mult mai mic decât în cazul celorlalte țări importante din Uniunea Europeană, de numai 3,62 mii tone de lapte, producția pe locuitor fiind de 215 kg.

Datele statistice prezentate mai sus confirmă încă o dată o slabă dezvoltare a sectorului zootehnic din România față de potențialul considerabil de care dispunem. În aceste condiții, randamentele cu mult mai mici decât cele înregistrate în sectorul zootehnic din țări cu rezultate notabile în domeniul producției zootehnice, fac ca România să importe cantități semnificative de produse agroalimentare de origine animală, punând în acest sens o presiune mare asupra balanței comerciale cu produse agroalimentare.

Un instrument important pentru a evalua unor aspecte importante legate de resursele și utilizarea produselor agroalimentare de origine vegetală și animală. La nivel european se elaborează în fiecare an de către fiecare oficiu național de statistică bilanțul alimentar. După evaluarea caracteristicilor comerțului exterior cu produse agroalimentare se trece la o valorificare a datelor incluse în bilanțul alimentar. Pentru produse agricole importante se va stabili în ce măsură resursele sunt satisfăcute din producția internă sau din import. În egală măsură se va evalua structura utilizării, în principal pentru a stabili în ce măsură produse agricole importante sunt exportate sau sunt prelucrate sau transformate industrial.

Exportăm nejustificat cantități însemnate de materii prime agricole și importăm irational produse agroalimentare prelucrate

Urmărind datele statistice privind producțiile agricole ale României, comparate cu cele înregistrate de alte țări la nivel mondial și cele referitoare la comerțul exterior cu produse agroalimentare putem afirma că:

- România este un producător important la nivel european, chiar și la cel mondial, de mai multe produse agricole importante precum porumb, grâu, floarea – soarelui, orz și soia. Mai mult, producțiile la ha sunt, cel puțin pentru aceste produse, comparabile cu cele din țările din regiune, cu profil similar, precum Bulgaria, Ungaria, Polonia, etc. Putem, ca atare, afirma că prin aceste producții asigurăm condițiile necesare acoperirii consumului intern pentru aceste produse, având totodată suficiente resurse pentru dezvoltarea unor procese complexe pentru prelucrarea acestora. În prezent, numai o mică parte din consumul intern al produselor agricole este supusă prelucrării industriale. Prezentăm în cele ce urmează numai câteva exemple elocvente în acest sens, urmând ca într-o viitoare lucrare acest aspect să fie aprofundat²: (i) la cereale (în echivalent cereale boabe) la nivelul anului 2017, ponderea cantității supuse prelucrărilor industriale din totalul consumului intern a fost de 6,4% (consumul intern a fost de 13148 mii tone, din care cantitatea prelucrată industrial a fost de 838 mii tone) și a crescut la 7,5% (cele două valori menționate pentru 2018 au fost 13058 mii tone, respectiv 981 mii tone); (ii) la fructe și produse din fructe, consumul intern egal cu 4026 mii tone la nivelul anului 2018 s-a realizat prelucrarea industrială a 1747 mii tone (43,4%). Pentru această categorie de produse trebuie precizat că s-a exportat o cantitate egală cu 4225 mii tone și s-au importat echivalentul a 1267 mii tone, rezultând că la 3,3 tone exportate s-a importat o singură tonă de fructe; (iii) la zahăr și produse din zahăr (în echivalent zahăr rafinat) din totalul consumului intern la nivelul anului 2018 egal cu 524 mii tone, cantitatea supusă prelucrării industriale a fost de numai 18 mii tone, reprezentând numai 3,4% din consumul intern; (iv) la consumul intern de lapte și produse din lapte (în echivalent lapte de 3,5%) de la nivelul anului 2018, din cantitatea de 60214 mii hl a fost supusă transformării industriale numai 2112 mii hl, reprezentând numai 3,5%.
- urmare rezultatelor obținute în domeniul producției vegetale, România a înregistrat în perioada 1990 - 2019 un excedent din comerțul exterior cu cereale (codul 10 NC³) de peste 14 miliarde euro, iar din exportul de semințe și plante industriale (cod 12) de peste 6,6 miliarde euro;
- pentru ambele categorii de produse sus menționate, excedentul s-a realizat în mare măsură în perioada de postaderare la Uniunea Europeană. Astfel, în această perioadă, ca urmare a activității de comerț exterior cu cereale, România a realizat un excedent de peste 14,8 miliarde euro, iar din comerțul cu produse identificate cu codul 12 un excedent de peste 6,6 miliarde euro. Pornind de la aceste date statistice, putem afirma că aderarea României la Uniunea Europeană a influențat pozitiv activitatea de comerț exterior cu mărfuri din cele două categorii de produse, atât prin creșterea spectaculoasă a exporturilor și a importurilor, dar mai ales a excedentelor anuale;
- în perioada de postaderare, a crescut, atât volumul exporturilor, importurilor dar și deficitul din comerțul exterior la majoritatea categoriile de produse agroalimentare. Această depreciere a balanței comerciale s-a înregistrat în condițiile în care la două categorii de produse (cereale și semințe) s-a înregistrat o creștere continuă a excedentelor după aderarea la Uniunea Europeană.

² Bilanțuri alimentare, anul 2018, Institutul Național de Statistică, 2019

³ NC - Nomenclatorul Combinat

Pe fondul acestor evoluții, pe parcursul perioadei de postaderare România a înregistrat din comerțul exterior cu produse agroalimentare un deficit de peste 11,3 miliarde euro, ceea ce înseamnă un deficit mediu anual mai mare de 870 milioane euro. Pentru o evaluare corectă a acestei situații menționăm că, pe parcursul celor treizeci de ani s-a înregistrat un deficit de aproape 22,6 miliarde euro, ceea ce este echivalentul a 753 milioane euro în fiecare an. La nivelul primilor 17 ani de tranziție deficitul mediu anual a fost de aproape 665 milioane euro;

- un alt grup de produse, tot din categoria materiilor prime, a înregistrat excedent la nivelul întregii perioade de treizeci de ani. Este vorba de comerțul exterior cu animale vii (cod 01), situație în care în perioada 1990 – 2019, România a consemnat excedente de peste 3,1 miliarde euro. Mai mult, această categorie de produse este singura la care România a înregistrat un excedent, nu numai cumulat la nivelul întregii perioade, dar chiar în fiecare an din această perioadă. Până la aderare, excedentul la această categorie de produse a fost de peste 1,1 miliarde euro, ceea ce înseamnă o medie anuală de 67 milioane euro. În a doua perioadă, de postaderare, excedentul a fost de aproape 2 miliarde euro, echivalentul a peste 150 milioane euro anual, ceea ce înseamnă mai mult decât dublul perioadei anterioare.

Cu toate că la trei categorii de produse foarte importante (animale vii (cod 01), cereale (cod 10) și semințe (cod 12)) în perioada 2007 – 2019, s-au acumulat excedente importante, de peste 23,4 miliarde euro, în medie, anual, 1,8 miliarde, țara noastră a importat cu mult mai mult decât a exportat produse de origine animală care au fost supuse unui proces de prelucrare, mai mult sau mai puțin avansat, în unități de producție din străinătate. Câteva exemple sunt elocvente în acest sens:

- la carne și organe comestibile (cod 02) deficitul a fost de 7,56 miliarde euro la nivelul perioadei de treizeci de ani (media anuală de peste 250 milioane euro), din care 5,7 miliarde în perioada de postaderare, 2007 – 2019 (media anuală de 438 milioane euro);
- la lapte și produse lactate, ouă și miere naturală (cod 04) s-a înregistrat un deficit de 2,80 miliarde euro la nivelul întregii perioade (94 milioane euro/an), din care mai mult de 90% s-a acumulat în perioada de postaderare (medie anuală, peste 200 milioane euro);
- la poziția „*alte produse de origine animală*” s-a acumulat un deficit de peste 387 milioane euro; preparatele din carne și pește (cod 16) au contribuit la deficitul comerțului exterior cu produse agroalimentare cu suma de 382 milioane euro.

Astfel, se poate spune că toate aceste produse de origine animală, cu excepția comerțului cu animale vii, au contribuit la deficitul comerțului exterior total cu produse agroalimentare cu peste 11,1 miliarde euro, din care mai mult de 8,8 miliarde euro reprezentând deficitul acumulat în perioada de postaderare. Mai mult, cu excepția a trei sau patru categorii de produse, la celelalte categorii de produse dintre cele 24 prevăzute în NC, s-a înregistrat un deficit considerabil care s-a acumulat la nivelul perioadei prin deficite anuale semnificative. Pentru cele mai multe dintre aceste categorii de produse, odată cu aderarea la Uniunea Europeană, din păcate, deficitele comerciale au crescut an de an.

Se pune, în mod firesc, întrebarea: care sunt cauzele unei asemenea situații cu totul nefavorabile României? Fără a lua în considerare randamentele la care producem materiile prime din domeniul vegetal și animal, se constată în fiecare an exporturi de cantități enorme de materii prime (cereale, semințe și animale vii), însoțite de importuri de produse agricole prelucrate, în cantități mai mari, depășind cu mult valoarea produselor agroalimentare exportate. Putem spune că, în majoritatea cazurilor, realizăm

excedente din comerțul cu materii prime agricole, dar platim un preț cu mult mai mare prin importurile de produse agricole prelucrate, din pacate, majoritar, în unități de producție din alte țări.

Se presupune cu destul temei că, în cele mai multe cazuri, agenții economici din România, sunt incluși în lanțul de valori în faza de obținere a materiilor prime agricole, de cele mai multe ori a celor de origine vegetală, precum și în faza de desfacere a produselor agroalimentare. În aceste condiții, rezultă că suntem relativ pasivi în fazele intermediare de prelucrare a materiilor prime din agricultură, generand, în ceea ce ne privește, o participare redusă a noastră în fazele în care se creează plusvaloare.

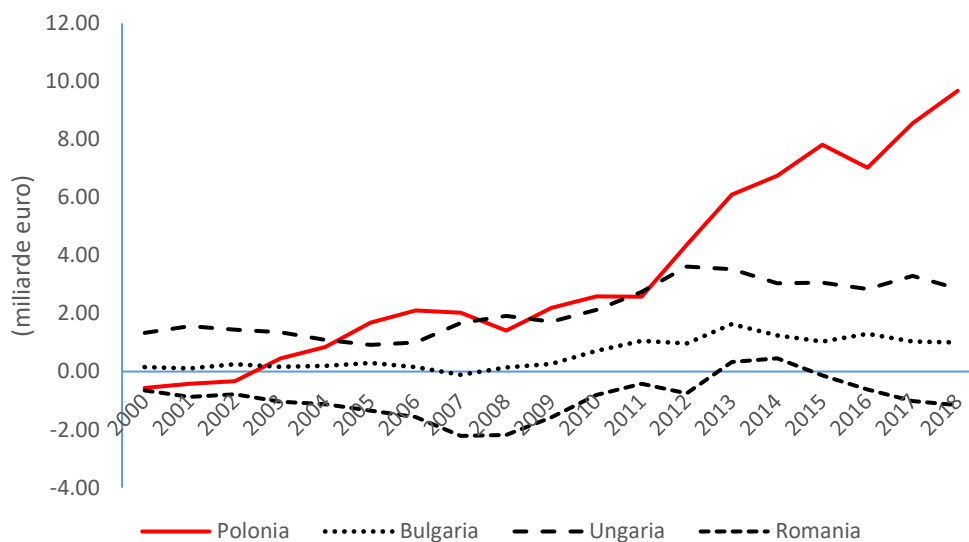
Pentru completarea acestui tablou este interesant de analizat structura capitalului, după originea agenților economici ce își desfășoară activitatea în faza de producție, precum și în faza de desfacere a produselor agroalimentare ce fac, în mare parte, și obiectul activității de import.

Cum într-o economie competitivă, sursele de finanțare sunt cruciale, întrebarea esențială care se pune este legată de găsirea celor mai bune criterii care să discearnă între următoarele alternative: fie stimulăm creșterea producției vegetale obținute în prezent și cu largul concurs al naturii, dezvoltarea producției zootehnice, fie stimulăm dezvoltarea capacităților de prelucrare a materiilor prime agricole de origine vegetală și animală?

În mod firesc, această întrebare poate fi completată cu următoarea: oare resursele financiare pe care le putem aloca, în prezent și în viitor, atât în zona publică cât și cea privată, vor permite asigurarea, atât a creșterii randamentelor în producția agricolă vegetală și animală, dar, în egală măsură, și dezvoltarea capacității de prelucrare a materiilor prime, astfel încât să se asigure într-o perioadă rezonabilă echilibrarea balanței comerciale de produse agroalimentare și dezvoltarea mediului rural?

În comerțul cu produse agroalimentare: România- deficite; Bulgaria, Ungaria și Polonia- excedente

Cu toate că din punct de vedere al condițiilor naturale, Romania nu diferă semnificativ de celelalte trei țări ce fac obiectul analizei comparative, urmărind datele statistice vom observa că, în timp ce România înregistrează deficite considerabile ale balanței comerciale cu produse agroalimentare an de an, celelalte trei țări au înregistrat excedente considerabile. Mai mult, cu toate că cele patru țări au suportat șocurile trecerii de la economia planificată la economia de piață în aceeași perioadă se pare că rezultatele sunt diferite, cel puțin dacă avem în vedere rezultatele activității de comerț exterior cu produse agroalimentare din această perioadă. Chiar dacă, pe parcursul acestei analize vom recurge la folosirea multor date statistice, vom începe prezentarea acestora prin graficul din figura 1 ce prezintă evoluția soldului balanțelor comerciale ale României și celorlalte trei țări din perioada 2000 – 2018.

Sursa de date: calculele autorului

Figura 1. Evoluția soldului balanței comerciale cu produse agroalimentare din perioada 2000 – 2018

În perioada 2000 – 2018, din comerțul exterior cu produse agroalimentare, România a înregistrat un deficit de aproape 17,5 miliarde euro (deficit mediu anual de peste 900 milioane euro). În contrast, din comerțul cu produse agroalimentare, celelalte trei țări au înregistrat în aceeași perioadă excedente considerabile din: Bulgaria peste 11,6 miliarde euro (media anuală, 600 milioane euro), Ungaria aproape 41,2 miliarde euro (medie anuală, aproape 2,2 miliarde euro), Polonia peste 64,2 miliarde euro (cu excedent mediu anual de peste 3,4 miliarde euro).

Mai mult, pentru cele trei țări, aderarea la Uniunea Europeană a marcat un bun prilej pentru creșterea excedentului anual, în timp ce în cazul României, odată cu aderarea la UE, deficitul comercial la aceste produse a crescut an de an. Așa cum am arătat, deficitul mediu anual din perioada 2007 – 2019 a fost cu peste 30% mai mare decât cel înregistrat în perioada 1990 – 2006.

Urmărind datele de mai sus, se pune o întrebare firească: prin ce ne diferențiem noi de cele trei țări pentru a ne situa într-o situație diametral opusă acestora?

Posibile piste pentru identificarea unor răspunsuri la întrebarea de mai sus:

- evaluarea structurii exporturilor și a importurilor, precum și identificarea acelor categorii de produse agroalimentare la care România a înregistrat deficite la totalul schimburilor comerciale pentru perioade mai mari, respectiv în raporturile comerciale cu fiecare dintre cele trei țări;
- analiza comparativă a infrastructurii din agricultură de care dispuneau cele patru țări la începutul tranziției, fata de perioada actuală. La nivel european, în majoritatea țărilor predomină fermele sau exploatațiile agricole de dimensiuni medii, în timp ce în România predomină exploatațiile de dimensiuni mici (la nivelul anului 2016 România avea peste 3,4 milioane exploatații agricole, ceea ce reprezintă 33,3% din numărul de exploatații agricole din UE – 27)⁴, iar cele de dimensiuni mari au o pondere mare în suprafața agricolă utilizată (0,4% din numărul total de exploatații dețin

⁴ Agriculture, forestry and fishery statistics — 2020 edition, Eurostat, 2020

peste 47,8% din suprafața agricolă utilizată)⁵. Din păcate, așa cum vom arăta într-o altă parte a lucrării la nivel european o pondere importantă a suprafețelor agricole utilizate este în administrarea fermelor de dimensiuni medii, cele mai multe având o producție integrată, atât vegetală cât și animală. Din acest motiv, este important de evaluat dimensiunea ponderilor exploatațiilor agricole de dimensiunii medii în totalul exploatațiilor agricole din fiecare țară la începutul anilor 90 și în prezent;

- evaluarea sistemului de subvenții și a suportului oferit de stat, în decursul timpului, pentru asigurarea dezvoltării producției agricole vegetale și animale, dar mai ales pentru menținerea în funcțiune și dezvoltarea capacităților de prelucrare a materiilor prime din agricultură etc.

De ce un număr așa de mic de produse aduc aport pozitiv în comerțul exterior cu produse agroalimentare al României cu Ungaria și Polonia?

Datele statistice înregistrate la nivel european privind schimburile comerciale dintre țări ne permit aprofundarea analizei în vederea identificării unor caracteristici ale activității de comerț exterior cu produse agroalimentare a României cu fiecare dintre cele trei țări. În acest sens, vom încerca să găsim posibile explicații la situația neplăcută din punct de vedere economic, și nu numai, în care se află România, aceea de a satisface cererea internă de produse alimentare a populației, într-o măsură semnificativă din produse importate, în timp ce Bulgaria, Ungaria și Polonia sunt țări care au asigurat, atât satisfacerea cererii interne pentru aceste produse, realizând, în același timp, excedente considerabile din activitatea de comerț exterior cu produse agroalimentare.

Pentru a găsi o posibilă explicație acestei situații, vom identifica acele categorii de produse care au asigurat României excedent în comerțul cu fiecare dintre cele trei țări. Vom vedea dacă există categorii de produse care asigură acest excedent pe parcursul unei perioade lungi de timp și în ce măsură acestea sunt din categoria produselor prelucrate cu o valoare adăugată mare în cadrul unităților de producție din țară sau sunt din categoria materiilor prime din agricultură, neprelucrate.

Identificarea acestor categorii de produse care asigură cu predilecție excedent în relația comercială cu fiecare dintre cele trei țări, poate oferi o primă explicație situației în care ne aflăm: avem potențial natural considerabil pentru realizarea de producții agricole vegetale, ca producător important la nivel european și chiar mondial la mai multe produse agricole de origine vegetală, dar, din păcate, importăm în fiecare an mari cantități de produse agroalimentare din Ungaria și Polonia.

În relația comercială cu Ungaria, la nivelul perioadei 1990 – 2019, România a înregistrat excedent la numai patru categorii de produse, acesta fiind evaluat la peste 360 milioane euro. Cea mai mare parte a acestui excedent, în proporție de peste 70%, este rezultatul activității de comerț exterior cu produse din amintita categorie de mărfuri "*Semințe și fructe oleaginoase, semințe și fructe diverse, plante industriale sau medicinale și paie și furaje*" (cod 12). În acest caz, va trebui să subliniez faptul că aportul pozitiv cel mai important este dat de acele produse ce sunt incluse în categoria materiilor prime, deci a acelor produse cu grad de prelucrare și aport de plusvaloare redus.

Urmărind datele statistice ce caracterizează relația comercială cu Ungaria se observă că există diferențe semnificative între deficitele înregistrate la nivelul categoriilor de produse în perioada de preaderare și în cea de postaderare. Astfel, dacă în prima perioadă, patru produse au realizat un sold pozitiv de aproape

⁵ Ancheta Structurală în Agricultură – 2016, INS

33 milioane euro, în a doua, aportul pozitiv al celor patru categorii de produse la care se înregistrase excedent, s-a ridicat la aproape 410 milioane euro. La nivelul fiecăreia din cele două perioade, numai un singur produs a realizat excedent. Este vorba de categoria denumită *“Alte produse de origine animală”* (cod 05) care a înregistrat un excedent de peste 9 milioane euro în prima perioadă și de peste 28 milioane euro în cea de-a doua. Se remarcăm faptul că, în perioada de preaderare, excedentul a fost înregistrat ca urmare a aportului pozitiv dat de comerțul cu *“Fructe comestibile”* (cod 08) (contribuția fiind de peste 65%) și de produsele incluse în categoria *“Alte produse de origine animală”*, cu o contribuție de aproape 28%. De remarcat faptul că niciuna dintre cele două categorii de produse nu se mai regăsesc printre cele patru categorii care au contribuit pozitiv la nivelul perioadei 2007 – 2019.

Situația este relativ asemănătoare și cazul comerțului exterior cu produse agroalimentare al României cu Polonia. Astfel, în perioada 1990 – 2019, România a înregistrat excedente comerciale în relațiile cu Polonia în valoare de 105 milioane euro ca urmare a contribuției pozitive a patru categorii de produse. Excedentul înregistrat este defalcat după cum urmează pe cele patru categorii de produse:

- la *“Grasimi și uleiuri de origine animală sau vegetală”* (cod 15) s-a înregistrat un excedent de peste 63 milioane euro, asigurând astfel mai mult de 60% din valoarea excedentului înregistrat de cele patru categorii de produse;
- pentru produsele incluse în categoria *“Semințe și fructe oleaginoase, semințe și fructe diverse, plante industriale sau medicinale și paie și furaje”* (cod 12) excedentul înregistrat a fost de peste 26 milioane, reprezentând 25% din excedentul total;
- la categoria de produse *“Cereale”* (cod 10) la nivelul perioadei s-a înregistrat un excedent de aproape 15 milioane euro.

După aderarea la UE, pe întreaga perioadă 2007 – 2019, numărul categoriilor de produse la care exporturile au fost superioare importurilor s-a redus la două: *“Cereale”* (cod 10) și *“Semințe și fructe oleaginoase, semințe și fructe diverse, plante industriale sau medicinale și paie și furaje”* (cod 12). La aceste categorii, s-a acumulat împreună aproape 56 milioane euro, din care 40% revine produselor din categoria cereale (cod 10).

Datele prezentate mai sus referitoare la comerțul exterior cu produse agroalimentare cu Polonia, relevă faptul și în acest caz excedentul este înregistrat tot la produse din categoria materiilor prime din domeniul producției agricole vegetale, produse cu un grad redus de prelucrare și implicit cu o valoare adăugată redusă.

Pentru a completa tabloul de mai sus cu privire la produsele ce aduc excedente în comerțul exterior cu cele două țări menționăm că în relațiile comerciale ale României cu toate țările în perioada 1990 – 2019, dar și în perioada de postaderare, doar un număr de cinci categorii de produse au contribuit printr-un aport pozitiv la balanța comercială a României cu produse agroalimentare. Cele cinci categorii de produse au adus pe întreaga perioadă un excedent de aproape 26 miliarde euro, în condițiile în care deficitul balanței comerciale a României cu produse agroalimentare a fost de peste 22,6 miliarde euro. Dintre cele cinci produse din această listă remarcăm faptul că produsele din categoria *“Semințe și fructe oleaginoase, semințe și fructe diverse, plante industriale sau medicinale și paie și furaje”* (cod 12), au contribuit activ la echilibrarea balanței comerciale cu produse agricole cu cele două țări.

În finalul acestui segment al lucrării în care am reprodus situația comerțului cu produse agroalimentare al României cu Ungaria și Polonia, concluzionăm că excedentul comercial, atât pe ansamblul comerțului

exterior al României, dar și în cazul particular al fiecăreia dintre ele, s-a înregistrat la un număr redus de produse, mai mult, acestea sunt din categoria materiilor prime agricole vegetale, cu grad redus de prelucrare și implicit o valoare adăugată redusă. Excedentele înregistrate la aceste categorii de produse sunt insuficiente și nerelevante pentru a contracara deficitele înregistrate la majoritatea categoriilor de produse ce fac obiectul schimburilor comerciale externe.

Oare de ce după aderarea României la UE au crescut excesiv deficitele comerciale la comerțul exterior cu produse agroalimentare cu Ungaria și Polonia?

După cum vom arăta în cele ce urmează, aderarea României la Uniunea Europeană a fost marcată de o explozie a deficitelor comerciale înregistrate în schimburile comerciale externe cu produse agroalimentare. În anul 2007, deficitele comerciale la zece din cele douăzeci și patru de categorii de produse agroalimentare, ce fac obiectul activității de comerț exterior, au crescut în raport cu cele înregistrate în anul anterior cu cel puțin 50%. Astfel, creșterile la câteva dintre cele zece categorii de produse sunt următoarele:

- la lapte și produse din lapte (cod 04) deficitul a crescut de la 20 milioane euro la peste 120 milioane euro;
- la legume (cod 07) deficitul a crescut într-un singur an de peste 2,5 ori, de la un deficit de 40 milioane înregistrat în anul 2006, s-a ajuns la peste 100 milioane euro în anul 2007;
- o creștere importantă, de peste 3 ori, s-a înregistrat la Preparate din carne și pește (cod 16). Astfel, dacă în 2006, deficitul a fost de aproape 8 milioane euro, acesta a crescut la peste 24 milioane euro în primul an al aderării la Uniunea Europeană;
- creșteri importante s-au înregistrat la produse ale industriei morăritului (cod 11), de la 46 milioane euro la peste 90 milioane euro și la fructe comestibile (cod 08), de la 125 milioane euro la aproape 210 milioane euro;
- o creștere de peste 80% a deficitului s-a înregistrat la preparatele de cereale și patiserie (cod 19), deficitul crescând într-un singur an, de la 55 milioane euro la peste 100 milioane euro.

În egală măsură, s-au menținut la un nivel ridicat deficitele acelor categorii de produse care au avut și în trecut un aport mare la crearea deficitului în comerțul cu produse agroalimentare. Astfel, cu o creștere inițială a deficitului de 5% la produsele din categoria carne și organe comestibile (cod 02), acesta a ajuns la peste 525 milioane euro în primul an al aderării la UE. Preparatele din legume și fructe (cod 20) au înregistrat o creștere a deficitului în jurul a 30%, ajungând la peste 130 milioane euro la nivelul unui singur an.

Pe parcursul celor treizeci de ani sunt și categorii de produse la care s-a înregistrat excedent, fie la nivelul întregii perioade, fie în perioada de preaderare sau de postaderare. Pentru cinci categorii de produse pe perioada 1990 – 2019 s-au înregistrat excedente comerciale în valoare totală de 25,9 miliarde euro, reprezentând un excedent mediu anual de peste 860 milioane euro. Pentru cele cinci produse la nivelul perioadei 2007- 2019 s-a înregistrat un excedent de 27,3 miliarde euro, ceea ce reprezintă un excedent mediu anual de 2,1 miliarde euro în timp ce în perioada 1990 – 2006, cele cinci produse au înregistrat un deficit de peste 1,4 miliarde euro, respectiv un deficit mediu anual de aproape 84 milioane euro. Putem spune că pentru cele cinci produse, la care așa cum am menționat s-au realizat excedente, aderarea României la UE a reprezentat o bună oportunitate pentru valorificarea acestora pe diverse piețe externe.

Este, însa, important să vedem inclusiv pe structura care sunt aceste categorii de produse care au contribuit cu un aport pozitiv la balanța comercială a României cu produse agroalimentare.

Pentru a asigura comparabilitatea datelor între cele două perioade ce sunt formate din număr diferit de ani, s-au calculat excedentele și deficitel medii anuale înregistrate de cele cinci produse care au înregistrat excedent, respectiv pentru cele 19 produse care au înregistrat deficit.

Așa cum s-a precizat mai sus la cinci produse s-a înregistrat un excedent considerabil la nivelul celor treizeci de ani, cu toate că la unele dintre acestea s-au înregistrat deficite în perioada de preaderare. Cele cinci categorii de produse care au înregistrat excedente la nivelul perioadei 1990 - 2019 sunt:

- *„Cereale”* (cod 10) la nivelul perioadei 1990 – 2019, la care s-a înregistrat un excedent de peste 14 miliarde euro, ceea ce înseamnă un excedent mediu anual de 830 milioane euro. Excedentul s-a realizat exclusiv în perioada de postaderare când valoarea a fost de aproape 15 miliarde euro-medie anuală de peste 870 milioane euro. În prima perioadă cuprinsă între 1990 și 2006, la această categorie de produse s-a înregistrat un deficit mediu anual de peste 40 milioane euro. Urmărind datele mai sus prezentate, putem spune că pentru această categorie de produse, aderarea României la UE a reprezentat un factor esențial pentru înregistrarea unui excedent substanțial din activitatea de comerț exterior. Trebuie menționat că acestea sunt produsele care au adus în perioada de postaderare contribuția pozitivă cea mai importantă la balanța comercială cu produse agroalimentare. Este de prisos să menționăm că aceste produse fac parte din categoria materiilor prime vegetale cu un nivel redus de prelucrare;
- *“Seminte și fructe oleaginoase, seminte și fructe diverse, plante industriale sau medicinale și paie și furaje”* (cod 12) la care s-a înregistrat un excedent de peste 6,6 miliarde euro- excedent mediu anual de aproape 390 milioane euro pe întreaga perioadă de 30 de ani. Și în cazul acestor produse, cea mai mare parte a excedentului, de aproape 6,5 miliarde euro s-a înregistrat în perioada de postaderare. În acest caz, excedentul mediu a fost 385 milioane euro, care este cu mult mai mare decât valoarea medie de numai 3,4 milioane euro a perioadei 1990 – 2006. Ca și în cazul cerealelor, trebuie menționat că aceste produse sunt incluse în categoria materiilor prime de origine vegetală;
- *“Animale vii”* (cod 01). În prima perioadă, s-a înregistrat un excedent de peste 1,1 miliarde euro, reprezentând un excedent mediu anual de 67 milioane euro, în timp ce în a doua perioadă, după aderare, excedentul a fost de peste 2 miliarde euro, -120 milioane euro/an. În cazul acestor produse, s-a înregistrat o creștere a excedentului anual cu 80% în perioada de postaderare în raport cu perioada anterioară. Am putea vorbi și în acest caz de o influență benefică a aderării României la UE, dar, din păcate, tot pentru o categorie de produse inclusă în categoria materiilor prime, de data aceasta a materiilor prime din domeniul zootehniei;
- *“Tutunul și înlocuitorii de tutun”* (cod 24) a înregistrat în perioada 2007 – 2019 un excedent de aproape 4 miliarde euro- medie anuală de peste 230 milioane euro. În cazul acestei categorii de produse, trebuie subliniat că în perioada 1990-2006 aceasta a acumulat un deficit de aproape 2 miliarde euro- deficit mediu anual de peste 112 milioane euro. Pentru perioada 1990 – 2006, aceasta a fost categoria de produse cu cel mai mare deficit. Din totalul deficitului acumulat de aceste categorii de produse, această categorie a avut o contribuție de peste 15%;
- *“Materiale pentru împletit și alte produse de origine animală”* (cod 14) a contribuit cu un aport pozitiv, dar cu o medie anuală de sub un milion de euro.

Pe întreaga perioadă 1990- 2019, la 19 categorii de produse, altele decât cele cinci prezentate mai sus, s-a înregistrat un deficit de peste 48,5 miliarde euro- media anuală în jur de 1,6 miliarde euro/an. Dacă în perioada 1990 – 2006, deficitul total al acestor categorii de produse a fost sub 10 miliarde euro cu o medie anuală de aproape 600 milioane euro, în perioada de postaderare deficitul total acumulat la aceste produse a fost de circa 39 miliarde, cu deficit mediu anual în jurul a 3 miliarde euro.

În graficul din figura 2, sunt prezentate soldurile medii anuale pentru categoriile de produse ce fac obiectul activității de comerț exterior, a celor cinci categorii de produse la care s-au înregistrat excedente și a celor nouăsprezece produse care au înregistrat deficite la nivelul celor treizeci de ani. Urmărind aceste rezultate, constatăm că anul 2007 marchează, pentru România, începutul unei noi perioade în evoluția comerțului exterior cu produse agroalimentare. Are loc o creștere a excedentelor comerciale pentru cele cinci categorii de produse, dar și o explozie a deficitelor înregistrate la majoritatea categoriilor de produse care au generat deficite comerciale importante în perioada de până la aderarea României la UE. Ca urmare a acestor stări de lucruri, pentru cele două categorii de produse, deficitul mediu la nivelul unui an a crescut în perioada de postaderare cu 210 milioane euro.

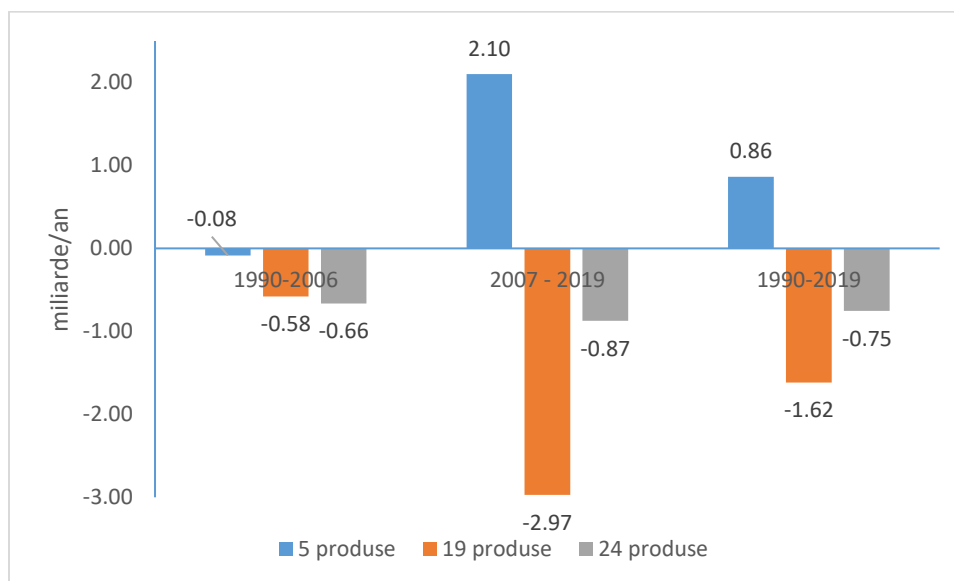

Figura 2. Caracteristici ale comerțului exterior al României cu produse agroalimentare

În timp ce datele din graficul 2 permit identificarea unor caracteristici ale comerțului exterior total cu produse agroalimentare, în cele ce urmează vom urmări identificarea unor caracteristici cu privire la exporturile, importurile și soldul balanței comerciale cu produse agroalimentare ale României în raport cu Bulgaria, Ungaria și Polonia:

- dacă în raporturile comerciale cu Bulgaria dinamica deficitului nu a cunoscut modificări majore odată cu aderarea la Uniunea Europeană, în schimb dinamica deficitelor comerciale a fost una total neechilibrată pentru România, dacă avem în vedere relațiile comerciale cu Ungaria și Polonia;
- la o primă evaluare a datelor statistice privind schimburile comerciale ale României cu produse agroalimentare cu fiecare dintre cele trei țări, evaluare ce este realizată prin prisma importurilor și exporturilor din perioada 2007 - 2019, constatăm că acestea se înscriu pe un trend crescător;

- efectele crizei din anul 2008 s-au resimțit în relațiile comerciale ale României cu fiecare dintre aceste țări, printr-o reducere a importurilor și exporturilor. Totuși, trebuie menționat că șocul crizei economice din 2008 a fost unul tranzitoriu, de scurtă durată, de numai câțiva ani. După consumarea acestei perioade, atât importurile, cât și exporturile au revenit pe traiectoriile de dinaintea crizei, deficitele comerciale anuale înregistrate cu Ungaria și Polonia revenind la ritmurile inițiale, cu creșteri în fiecare an;
- o altă constatare este legată de dinamica diferită, de la un an la altul, a deficitelor balanței comerciale cu produse agroalimentare cu Ungaria și Polonia din perioada 2007– 2019. Valorile anuale ale deficitelor cu cele două țări se înscriu pe traiectorii diferite, toate însă fiind plasate în zona negativă și converg ambele către același nivel într-un orizont mai mare de timp. În cazul relațiilor comerciale cu Ungaria, deficitul comercial la aceste categorii de produse pentru anul 2007 a crescut foarte mult, de la circa 110 milioane euro, valoare înregistrată în 2006, la peste 415 milioane euro în primul an al aderării. Astfel, deficitul înregistrat de România din comerțul exterior cu produse agroalimentare a crescut într-un singur an de aproape 4 ori. În relația comercială cu Polonia, aderarea la Uniunea Europeană prin prisma creșterii deficitului la comerțul cu aceste produse, mai ales în primul an al aderării, a fost cu mult mai mic decât în cazul Ungariei. Astfel că deficitul României în comerțul cu produse agroalimentare cu Polonia a crescut cu numai 60%, de la 110 milioane euro în anul 2006 ajungând la 175 milioane euro în primul an de la aderare la UE;
- pe perioada 2006 – 2019, ritmul mediu anual de creștere al deficitului rezultat din raporturile comerciale cu cele două țări nu diferă semnificativ. Deficitul României a crescut în medie în fiecare an din această perioadă cu 17% în raporturile comerciale cu Ungaria și cu 15% în cele cu Polonia. De unde rezultă aceasta diferență de numai 2pp între cele două rate medii anuale în condițiile în care deficitul înregistrat în raport cu Ungaria în anul 2007 a fost de aproape 4 ori mai mare decât cel înregistrat în 2006, în timp ce în cazul Poloniei creșterea a fost cu mult mai mică, fiind de numai 60%. Aceasta rezultă, din faptul că, în raporturile comerciale cu Ungaria, șocul major al aderării resimțit în primul an, a fost urmat de rate anuale de creștere mult mai mici, în timp ce în raport cu Polonia creșterea deficitului anual în primul an de la aderare a fost mult mai mică decât în cazul Ungariei, dar în acesta a crescut continuu de la un an la altul, cu ritmuri anuale mai mari și relativ constante de la un an la altul, decât în celălalt caz.

Pe fondul acestor evoluții din perioada 2007- 2019, România a înregistrat următoarele solduri ale balanței comerciale cu produse agroalimentare cu cele trei țări (Ungaria, Polonia și Bulgaria) la nivelul anului 2019:

- în raporturile comerciale cu produse agroalimentare cu Ungaria, s-a înregistrat un deficit de peste 860 milioane euro. Acesta poate fi ajustat la 800 milioane euro, dacă ținem seama de faptul că mai mult de 90% din cerealele importate de România din această țară fac obiectul reexportului, iar deficitul acestei categorii de produse în schimburile comerciale dintre cele două țări la nivelul acestui an a fost de peste 63 milioane euro. Trebuie precizat faptul că în timp ce în anul 2006, deficitul comercial al României cu această țară a fost de 110 milioane euro, acesta a crescut într-o perioadă de numai treisprezece ani de peste șapte ori;
- în schimburile comerciale cu produse agroalimentare cu Polonia deficitul a fost de aproape 725 milioane euro, în condițiile în care în anul 2006 deficitul cu aceasta țară era egal cu cel din Ungaria;

- în condițiile descrise mai sus, dacă relațiile comerciale cu Ungaria și Polonia vor continua pe același trend și în perioada următoare, se poate preconiza că în numai câțiva ani România va înregistra un deficit cu fiecare din cele două țări de aproape un miliard de euro în fiecare an;
- în relațiile comerciale cu Bulgaria, pentru aceste categorii de produse s-a înregistrat un deficit total de peste 1,14 milioane euro, cu o medie anuală înregistrată în perioada 2007 – 2019 de circa 85 milioane euro. Precizăm că în anul 2006, la produsele agroalimentare s-a înregistrat un excedent de 13 milioane euro, pe cand, în primul an după aderare acesta s-a redus la 5 milioane euro, iar în 2008 soldul balanței comerciale cu produse agroalimentare a fost unul negativ, -105 milioane euro. Mai mult, în toți anii din perioada 2008 – 2019, țara noastră a înregistrat cu Bulgaria numai valori negative ale soldului balanței comerciale cu produse agroalimentare.

În concluzie, reținem următoarele date statistice relevante în comerțul exterior cu produse agroalimentare în contextul aderării României la Uniunea Europeană: în anul 2006, deficitul înregistrat în urma schimburilor comerciale cu cele trei țări a fost de aproape 210 milioane euro, dar a crescut la 585 milioane euro în primul an de la aderare; în anul 2019, deficitul a crescut la peste 1,6 miliarde, fiind mai mare decât cel înregistrat în anul 2006 de peste 7,8 ori.

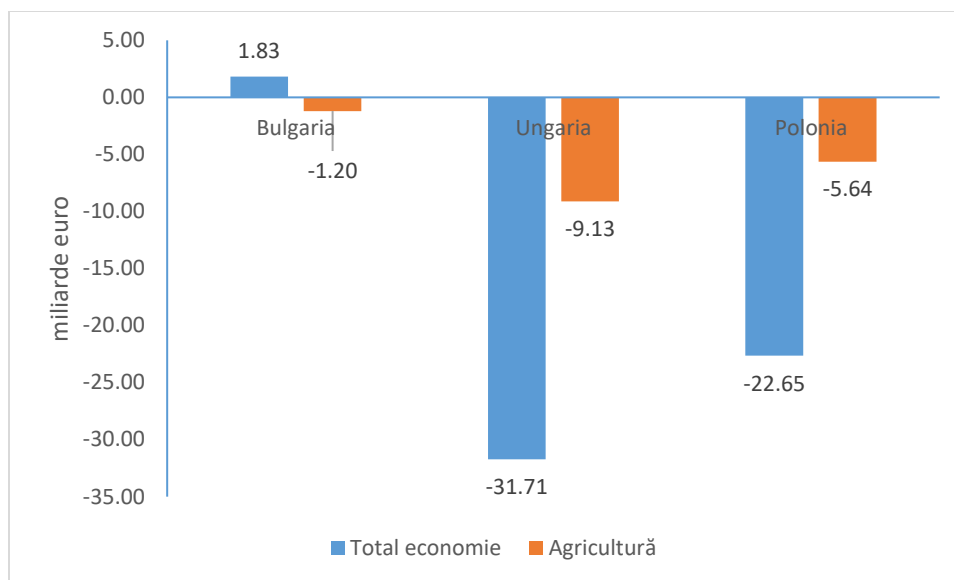
Oare care poate fi nivelul maxim al deficitelor cu Ungaria și Polonia, în condițiile în care valorile anuale, chiar dacă prezintă variații de la un an la altul, se înscriu pe un trend crescător? Care ar fi consecințele acestor deficite ale balanței comerciale cu produse agroalimentare asupra dezvoltării agriculturii și, de ce nu, asupra spațiului rural din România?

Datele de mai sus prezintă o fotografie a impactului aderării României la Uniunea Europeană asupra comerțului exterior cu produse agroalimentare. Pe termen scurt, așa cum arată datele de mai sus, cererea internă de produse agroalimentare a fost satisfăcută într-o bună parte și din importurile acestor produse din țări din regiune, precum Bulgaria, Ungaria și Polonia. Procesul de integrare în structurile Uniunii Europene ar fi trebuit să reprezinte un avantaj pentru dezvoltarea producției agroalimentare în România cel puțin prin intermediul a două pârghii importante: sursele europene de finanțare ce pot fi folosite pentru creșterea capacității de prelucrare a materiilor prime din agricultură; piața europeană de desfacere a produselor agroalimentare este una de dimensiune foarte mare.

Deficite în comerțul exterior cu produse agroalimentare ale României cu Bulgaria, Ungaria și Polonia

Treizeci de ani de comerț exterior total cu mărfuri cu cele trei țări au generat un deficit comercial de peste 52,5 miliarde euro, repartizat, după cum urmează: peste 31,7 miliarde euro din schimburile comerciale de bunuri cu Ungaria și 22,6 miliarde din relațiile comerciale cu Polonia. Dintre cele trei țări din regiune, numai cu Bulgaria țara noastră a înregistrat la nivelul întregii perioade un excedent de peste 1,8 miliarde euro.

Din păcate, o situație relativ asemănătoare este evidența și în cazul schimburilor comerciale de mărfuri agroalimentare. Mai mult, în acest caz, România a înregistrat deficite comerciale cu fiecare din cele trei țări, inclusiv cu Bulgaria. Deficitul cel mai mare la nivelul întregii perioade este consemnat în relația comercială cu Ungaria, fiind de peste 9,13 miliarde euro (57,2% din deficitul înregistrat cu cele trei țări la nivelul perioadei 1990 – 2019). În relația comercială cu Polonia, s-a înregistrat un deficit la grupa de produse agroalimentare de peste 5,6 miliarde euro (35,3%). Deficitul la produse agroalimentare înregistrat cu Bulgaria a reprezentat circa 1,2 miliarde euro (7.5%).

Sursa de date: calculele autorului

Figura 3. Soldul balanței comerciale cu marfuri a României - total economie și pentru produsele agroalimentare din perioada 1990 – 2019 în raport cu Bulgaria, Ungaria și Polonia

Așa cum s-a arătat mai sus, aderarea României la Uniunea Europeană a avut un impact major asupra exporturilor, importurilor și deficitului comercial rezultat din comerțul exterior cu mărfuri (total economie) cu fiecare din cele trei țări. Dacă pentru perioada 1990 – 2006, deficitul comercial cumulat din relația comercială cu mărfuri cu Ungaria s-a ridicat la 2,17 miliarde de euro, trebuie subliniat că, urmare a reorientării geopolitice a relațiilor noastre comerciale, cu preponderență spre statele membre ale Uniunii Europene, în chiar primul an de la aderare, România a înregistrat un deficit comercial de aproape 1,9 miliarde de euro, ceea ce reprezintă mai mult de 87% din deficitul acumulat în perioada de preaderare.

Aderarea la Uniunea Europeană a însemnat și o redefinire a condițiilor în care s-au realizat schimburile comerciale cu țările membre. Două aspecte sunt de menționat: lipsa tarifelor vamale între țările membre, dar, de cele mai multe ori și o reducere a costurilor de transport. În aceste condiții au crescut semnificativ exporturile României în țările membre. Dar prin aderarea României, cele două avantaje au fost adăugate și celorlalte țări membre în relația comercială cu țara noastră, sporind considerabil importurile în perioada imediat ce a urmat anul 2007.

Un bun exemplu este și cel al schimburilor comerciale ale țării noastre cu Polonia. Pe fondul creșterii importurilor României din Polonia într-o măsură mult mai mare decât al exporturilor către această țară, într-o perioadă foarte scurtă, după aderare, au sporit considerabil deficiturile comerciale din comerțul cu produse agroalimentare, și din păcate nu numai pentru această categorie. Dacă până în anul 2007, din relația comercială cu produse agroalimentare cu această țară s-a acumulat o datorie de 3 miliarde de euro, același deficit s-a acumulat, după aderare, într-o perioadă foarte scurtă, de numai trei ani.

Dezechilibre majore înregistrate de România în comerțul exterior cu mărfuri (total economie) s-a resimțit în schimburile comerciale cu Ungaria și Polonia și în cazul particular al produselor agroalimentare. Astfel, potrivit datelor din tabelul 1, deficiturile medii anuale înregistrate de România din comerțul exterior cu

produse agroalimentare în perioada 2007 – 2019 au crescut foarte mult în raport cu valorile înregistrate în perioada 1990 – 2006: acesta a crescut de peste șapte ori, dacă avem în vedere schimburile comerciale cu produse agroalimentare cu Ungaria, de peste douăsprezece ori în cazul Poloniei și de peste douăzeci și cinci ori în cazul Bulgariei. Aceste creșteri s-au înregistrat urmare unei dinamici explozive a importurilor de produse agroalimentare ale României din aceste țări, cu mult peste cea a exporturilor. Aceste evoluții, în bună parte cererii interne a populației care nu a putut fi satisfăcută prin producția internă. Mai mult, așa cum vom arăta în cele ce urmează, urmare și a structurii producției interne de produse agroalimentare, România are un număr redus de categorii de produse la care a înregistrat un excedent consistent pe parcursul unor perioade mari de timp. Din păcate, așa cum arată datele statistice, și acestea sunt din categoria materiilor prime agricole de origine vegetală și animală, produse cu o valoare adăugată mică, care au un grad de prelucrare redus la nivelul agenților economici din țară. Un alt aspect interesant pe care trebuie să subliniem este faptul că, deficitele acumulate de România cu fiecare din cele două țări, Ungaria și Polonia, sunt concentrate pe un număr redus de categorii de produse care sunt produse prelucrate în unități economice din cele două țări.

La treizeci de ani de la începuturile economiei de piață în România, problema majoră, cel puțin în relația comercială cu mărfuri cu Ungaria și Polonia, nu este atât deficitul total acumulat, ci, mai ales, creșterea an de an a dimensiunii acestuia (de văzut în acest sens graficele din figura 4). Într-o economie deschisă, bazată pe cerere și ofertă, deficitele comerciale sunt rezultatul cererii interne nesatisfăcute din producția internă și a structurii total nefavorabile a exporturilor și importurilor de produse. După cum am arătat, chiar și în relația comercială cu Ungaria și Polonia importăm cantități importante din categoria celor care sunt prelucrate și exportăm produse agricole din categoria materiilor prime cu valoarea de piață redusă.

Tabelul 1. Exportul, importul și soldul mediu anual pentru produse agroalimentare ale României în raport cu fiecare din cele trei țări

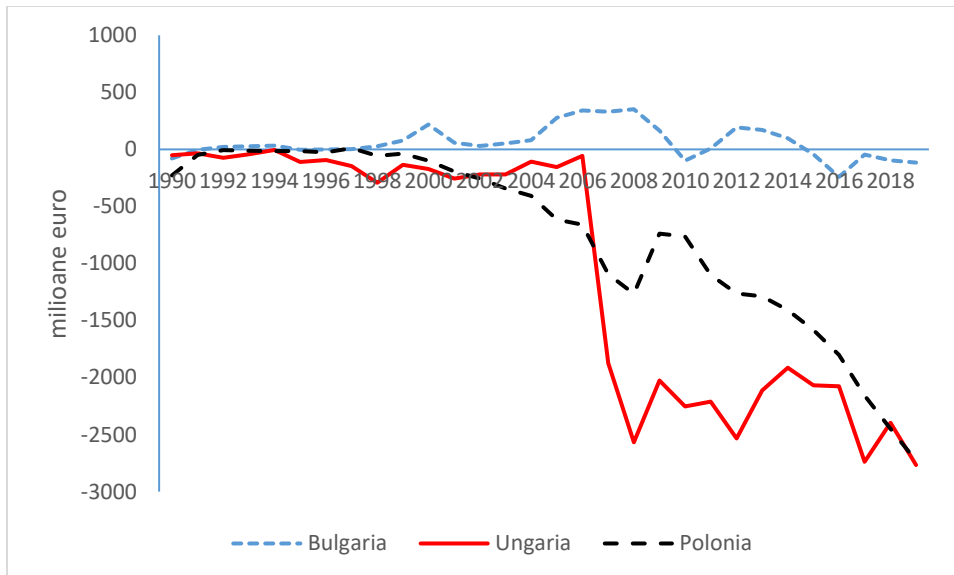
miliarde euro	1990-2019	1990-2006	2007-2019	2019
	Ungaria			
Export	0.129	0.022	0.268	0.347
Import	0.433	0.106	0.860	1.209
Sold	-0.304	-0.084	-0.592	-0.862
	Polonia			
Export	0.033	0.012	0.060	0.145
Import	0.221	0.043	0.453	0.868
Sold	-0.188	-0.031	-0.393	-0.724
	Bulgaria			
Export	0.146	0.011	0.323	0.492
Import	0.186	0.014	0.411	0.537
Sold	-0.040	-0.003	-0.088	-0.044

Sursa de date: calculele autorului

Extinderea concurenței pe piața internă, ca urmare a aderării României la Uniunea Europeană, a dus la creșterea volumului importurilor de produse agroalimentare prelucrate pentru satisfacerea cererii interne a populației, în condițiile în care capacități de producție internă importante nu au rezistat concurenței în primii ani ai economiei de piață din cele mai diverse motive. În plus, în mod firesc, s-a schimbat structura

cererii interne la produsele agroalimentare, prin creșterea cererii pentru produse de calitate superioară, iar aceasta nu a putut fi satisfăcută în totalitate din producția autohtonă. În aceste condiții, așa cum rezultă și din graficele din figura 4, au crescut relativ continuu deficitul comercial din schimburile externe de produse agroalimentare cu Polonia și Ungaria.

Dacă până în anul 2006, deficitul comercial mediu anual a fost de 128 milioane euro în raporturile comerciale cu Ungaria și în jur de 177 milioane euro în cazul Poloniei, acestea au crescut foarte mult în perioada 2007 – 2019, ajungând la aproape 2,3 miliarde euro în comerțul exterior cu Ungaria și la peste 1,5 miliarde euro cu Polonia. Dacă în perioada de postcriză 2008, pe fondul încetinirii ratelor de creștere a importurilor, s-a reușit o reducere a deficitelor, începând cu anul 2014, acestea au marcat din nou creșterii până în prezent. În anul 2019, deficitul comercial al României din relația comercială cu Ungaria a crescut cu aproape 50% în raport cu deficitul înregistrat în anul 2014. Mai mult, deficitul comercial din relația comercială cu mărfuri cu Polonia din anul 2019, de 2,7 miliarde euro, a fost dublu în raport cu cel înregistrat în anul 2014.

Sursa de date: calculele autorului

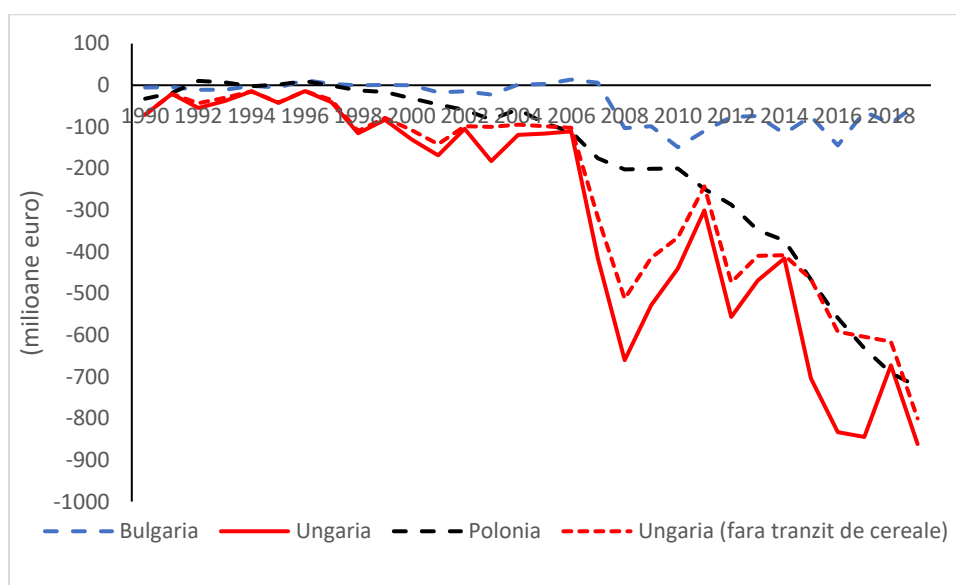
Figura 4. Soldul balanței comerciale externe cu mărfuri a României în raporturile cu Bulgaria, Ungaria și Polonia

Datele pentru anul 2019 ne arată că în raport cu fiecare dintre cele trei țări, importurile și exporturile de produse agroalimentare sunt superioare valorilor medii corespunzătoare din perioada de postaderare. Deficitul înregistrat în acest an în raporturile comerciale cu Polonia și Ungaria, au fost cu mult peste deficitul mediu anual calculat pentru întreaga perioadă 2007 – 2019. Astfel, în raporturile comerciale cu Ungaria deficitul anului 2019 este cu peste 40% mai mare decât media acestei perioade și cu peste 80% mai mare în cazul Poloniei.

Conform reprezentării grafice din figura 4, România și-a înrăutățit continuu balanța comercială cu produse agroalimentare cu fiecare dintre cele trei țări din regiune. În plus, și în cazul comerțului exterior cu produse agroalimentare, aderarea la Uniunea Europeană, în pofida așteptărilor, a generat un impact puternic în

cea ce privește deficitul comercial cu Bulgaria, Ungaria și Polonia. În anul 2007, deficitul comercial cu produse agroalimentare a crescut în raport cu anul 2006 de peste 3,7 ori în relația cu Ungaria și de aproape 1,6 ori în schimburile comerciale cu produse agroalimentare cu Polonia. Dacă în perioada 1990 – 2006, deficitul mediu anual pentru aceste categorii de produse a fost în relația comercială cu Ungaria de 84 milioane euro, iar cu Polonia de peste 31 milioane euro, după aderare, cele două deficite medii anuale au crescut. Astfel, în raport cu Ungaria deficitul mediu anual a crescut la aproape 600 milioane euro, iar în raport cu Polonia la aproape 400 milioane euro. Trebuie remarcat, totodata, că în relația comercială cu Polonia creșterea anuală a deficitului, cel puțin începând cu anul 2011, este una continuă, iar ritmurile de creștere anuală sunt cuprinse între 4% și 25%. În schimburile comerciale cu produse agroalimentare cu Ungaria, sporul deficitului mediu anual din perioada 2007 – 2019, în raport cu perioada 1990 – 2006, a marcat variații mari de la un an la altul, de fiecare dată chiar și mai mari decât cele rezultate din raporturile comerciale cu produse agroalimentare cu Polonia.

Pe fondul acestor evoluții, în anul 2019, s-au înregistrat cele mai mari deficite comerciale în raport cu cele două țări, acestea fiind de peste 860 milioane euro în raport cu Ungaria și de peste 720 milioane euro în raport cu Polonia.

Sursa de date: calculele autorului

Figura 5. Soldul balanței comerciale externe a României cu produse agroalimentare în raporturile cu Bulgaria, Ungaria și Polonia

Din totalul deficitului comercial cu mărfuri cu Ungaria din perioada 1990 – 2019, de peste 31,7 miliarde euro, în jur de 2,8% a rezultat din deficitul comerțului exterior cu produse agroalimentare. În anul 2019, România a înregistrat un deficit comercial în raport cu această țară de peste 2,7 miliarde euro, din care peste 860 milioane euro din comerțul cu produse agroalimentare, ceea ce reprezintă mai mult de 30% din totalul deficitului cu mărfuri cu această țară.

În relația comercială cu Polonia, țara noastră a înregistrat un deficit comercial pe parcursul ultimilor treizeci de ani de peste 22,6 miliarde euro, din care 5,6 miliarde din comerțul cu produse agroalimentare, reprezentând un sfert din deficitul total înregistrat cu această țară din activitatea de comerț exterior total cu mărfuri. În anul 2019, deficitul total a fost de peste 2,7 miliarde, din care peste 720 milioane din comerțul cu produse agroalimentare, acesta reprezentând peste un sfert din deficitul comercial total din acel an.

Avantajul competitiv al României în exportul de cereale: transportul fluvial și maritim

Poziția geografică, la granița Uniunii Europene, și accesul la liniile de transport maritime, asigurate într-o bună măsură și prin transportul pe Dunăre, pot constitui avantaje majore pentru România în dezvoltarea comerțului exterior cu mărfuri produse în țară sau cu cele de tranziție de la țări din Uniunea Europeană la cele din alte regiuni economice, din afara acestui spațiu economic. Dealtfel, pentru România poziționarea la Marea Neagră a reprezentat un avantaj major în comerțul exterior cu mărfuri. Într-o lucrare bine documentată, cu privire la importanța strategică a portului Constanța se precizează că *“Cel mai important port al României interbelice a fost Constanța...Înainte de Primul Război Mondial, 50% din comerțul exterior al României se făcea prin porturile maritime și maritime-fluviale, adică prin Constanța”*⁶

Cel mai bun exemplu privind importanța strategică a portului Constanța și a transportului de mărfuri pe Dunăre este cel al dimensiunii considerabile al exportului de cereale realizat de Ungaria prin tranzitarea României. Aderarea României la Uniunea Europeană a dus la eliminarea taxelor vamale în tranzitul de mărfuri al țărilor membre. În aceste condiții, o dată cu creșterea importului de mărfuri pentru consumul intern, a sporit și cantitatea de mărfuri de tranzit. Astfel, după aderarea României la Uniunea Europeană a crescut considerabil exportul României de cereale având ca țară de origine Ungaria. În perioada 2014 – 2019, România a importat cantități importante de cereale din Ungaria, acestea ridicându-se la aproape 1,16 miliarde euro. Tot în această perioadă însă, România a exportat cantități mari de cereale ce au avut ca țară de origine Ungaria. Valoarea acestor exporturi s-a ridicat la peste 1,07 miliarde euro. În aceste condiții, se poate aprecia că în jur de 90% din importul de cereale al României din Ungaria reprezintă un reexport către alte țări, posibil din afara Uniunii Europene, țara noastră fiind numai una de tranzit cel puțin în exportul acestor produse.

Considerand că și pentru perioada 1990 – 2013, aproximativ 90% din importurile anuale de cereale din Ungaria au fost, de asemenea, un reexport, am procedat la recalcularea deficitului pe fiecare an din perioada 1990 – 2019, rezultatele obținute fiind prezentate în graficul din figura 5. În aceste condiții, se poate aprecia că deficitul României din comerțul cu produse agroalimentare cu Ungaria se reduce la nivelul acestei perioade cu peste 0,7 miliarde. Astfel, se va reduce deficitul cu această țară de la 9,1 miliarde la 8,4 miliarde euro.

Deficite importante la majoritatea categoriilor de produse agroalimentare

În relațiile comerciale cu produse agroalimentare cu cele trei țări, s-au realizat totuși și excedente, dar așa cum vom arăta, acestea sunt din categoria unor produse cu un grad redus de prelucrare și, din păcate, numai la produse ce aparțin de trei sau patru categorii de produse agroalimentare.

⁶ Cheramidoglu, C., Comerțul maritim al României în perioada interbelică, UER Press, București, 2020, pag. 93.

La nivelul ambelor perioade (pre și postaderare), deficite comerciale s-au înregistrat la cea mai mare parte a categoriilor de produse. În cele ce urmează, vor fi identificate câteva caracteristici ale categoriilor de produse care au generat deficite în schimburile comerciale cu Ungaria, Polonia și Bulgaria. În tabelul 2 sunt prezentate date sintetice pentru caracterizarea schimburilor comerciale cu mărfuri și, în particular, a celor cu produse agroalimentare pe întreaga durată a celor treizeci de ani și defalcat pe cele două perioade (pre și postaderare), precum și pentru anul 2019. Aceste date confirmă, încă o dată, diferențele semnificative care există între cele două perioade, dacă avem în vedere dimensiunile exporturilor și importurilor României în raport cu cele trei țări. În egală măsură, acestea confirmă accentuarea deficitelor comerciale cu Ungaria și Polonia în comerțul cu mărfuri, dar, mai ales, în cel cu produse agroalimentare. Pe relația comercială cu Bulgaria se menține încă un excedent în comerțul cu mărfuri, dar în cazul particular al comerțului cu produse agroalimentare, se constată o creștere a deficitului, încă departe însă de cel înregistrat în raport cu celelalte două țări.

Datele confirmă, din nou, faptul că prin aderarea României la Uniunea Europeană, s-a schimbat radical orientarea importurilor și al exporturilor și volumul acestora, precum și structura lor pe categorii de produse. Ca o consecință implicită, urmare a aderării s-a schimbat într-o oarecare măsură și structura produselor care au contribuit pozitiv la balanța comercială cu produse agroalimentare. Din datele prezentate, se conturează, prin urmare, un profil al produselor exportate de România ce contribuie la reducerea deficitelor comerciale la produsele agroalimentare.

Tabelul 2. Indicatori pentru caracterizarea activității de comerț exterior

miliarde euro	1990-2019	1990-2006	2007-2019	2019
	Bulgaria			
Export total	25.43	3.41	22.02	2.42
Export produse agroalimentare	4.39	0.18	4.21	0.49
Import total	23.60	2.26	21.34	2.54
Import produse agroalimentare	5.58	0.24	5.34	0.54
Sold total economie	1.83	1.15	0.68	-0.12
Sold produse agroalimentare	-1.20	-0.06	-1.14	-0.04
Număr produse cu deficit	16	15	17	14
Număr produse cu excedent	8	9	7	10
Produse cu excedent în ambele perioade	4			
	Polonia			
Export total	19.32	2.08	17.23	2.43
Export produse agroalimentare	0.99	0.20	0.78	0.14
Import total	41.96	5.09	36.88	5.16
Import produse agroalimentare	6.63	0.74	5.89	0.87
Sold total economie	-22.65	-3.01	-19.64	-2.73
Sold produse agroalimentare	-5.64	-0.53	-5.11	-0.72
Număr produse cu deficit	21	22	22	20
Număr produse cu excedent	3	2	2	4
Produse cu excedent în ambele perioade	0			
	Ungaria			
Export total	38.15	6.09	32.06	3.33
Export produse agroalimentare	3.86	0.37	3.48	0.35

Import total	69.86	8.26	61.60	6.09
Import produse agroalimentare	12.98	1.80	11.18	1.21
Sold total economie	-31.71	-2.17	-29.54	-2.77
Sold produse agroalimentare	-9.13	-1.43	-7.70	-0.86
Număr produse cu deficit	20	20	20	22
Număr produse cu excedent	4	4	4	2
Produse cu excedent în ambele perioade			1	

Sursa de date: calculele autorului

Datele din tabelul 1, ce prezintă indicatori specifici la nivel de perioadă, sunt completate cu cele prezentate în graficele din figurile 6, 7 și 8 ce surprind modificările de la un an la altul. Acestea sunt realizate pe baza datelor anuale ce caracterizează importurile, exporturile și soldul balanței comerciale cu produse agroalimentare în cazul României cu fiecare dintre cele trei țări. Rezulta astfel informații pertinente pentru a identifica tendințele asupra deficitelor cu fiecare dintre cele trei țări.

Prin toate cele trei grafice se remarcă faptul că, la începutul perioadei de tranziție de la economia planificată la economia de piață, mai exact în perioada 1990 – 2000, schimburile comerciale cu produse agroalimentare ale României cu fiecare dintre cele trei țări erau reduse:

- în anul 1990, numai un număr mic de categorii de produse din cele 24 au făcut obiectul schimburilor comerciale cu aceste țări: 3 la exporturi și 8 la importuri în cazul Bulgariei; 8 la exporturi și 12 la importuri în cazul Ungariei; 2 la exporturi și 8 la importuri în cazul Poloniei. În perioada 1991-2006, a crescut continuu lista categoriilor de produse ce au făcut obiectul activității de comerț exterior cu aceste țări. Astfel încât, începând cu 2007, cu mici excepții, un număr mai redus de produse din toate categoriile au mai făcut obiectul activității, atât de export, cât și de import, cu fiecare dintre cele trei țări. Diversitatea mai redusă, precum și volumul diminuat al schimburilor externe din primii ani ai tranziției, ne arată o dimensiune redusă a relațiilor comerciale cu cele trei țări în raport cu dinamica producției agroalimentare. O posibilă explicație a acestei situații este reprezentată de faptul că în perioada economiei planificate exporturile României erau orientate, într-o proporție mare, către alte piețe externe, în afara spațiului european;
- în relația comercială cu Ungaria, volumul exportului din România a fost de aproape 170 milioane euro (media anuală, peste 15 milioane euro), importurile s-au ridicat la aproape 800 milioane (media anuală, peste 70 milioane) iar deficitul a fost de aproape 625 milioane (media anuală, în jur de 55 milioane). În cazul schimburilor comerciale cu această țară, la nivelul perioadei 1990 – 2000, la 1000 euro exportați de România s-au importat din Ungaria mărfuri de aproape 4750 euro;
- în schimburile comerciale cu Polonia, importurile României au fost sub 200 milioane euro (media anuală, în jur de 18 milioane); în schimb, exporturile au fost la aproape jumătate (110 milioane euro- media anuală de 10 milioane). În aceste condiții, deficitul înregistrat cu această țară la nivelul perioadei a fost de 86 milioane euro (media anuală, aproape 8 milioane euro). În acest caz, la 1000 euro exportați din țară, s-au importat produse agroalimentare din Polonia în valoare de 1775 euro;
- În cazul Bulgariei, volumul exporturilor din această perioadă a fost de peste 60,8 milioane euro (media anuală, de 5,5 milioane euro), importurile au fost de circa 83 milioane euro (media anuală, 7,5 milioane euro), iar deficitul comercial a fost de 22,2 milioane euro (media anuală, 2 milioane

euro). În cazul acestei țări, rezulta ca la 1000 euro exportați, România a importat produse agroalimentare de 1365 euro.

Chiar dacă, în toate cele trei cazuri importurile medii anuale ale României din această perioadă din cele trei țări au fost de dimensiuni reduse, totuși au fost superioare exporturilor țării noastre către aceste țări. După cum rezultă și din datele din tabelul 3, România a acumulat în primii ani ai tranziției deficite importante din relațiile comerciale cu cele trei țări, de peste 730 milioane euro, ceea ce reprezintă o medie anuală de peste 66,5 milioane euro. Mai mult, ponderea deficitului realizat în raport cu cele trei țări în deficitul total al României pentru produsele agroalimentare, de 16,6%, este cu mult mai mare decât ponderea importurilor (12,4%), respectiv a exporturilor (8,0%) rezultate din relația comercială cu cele trei țări în valorile totale înregistrate la nivelul României. De asemenea, în timp ce pe ansamblul comerțului exterior al României pentru aceste categorii de produse, în această perioadă, la 1000 euro produse agroalimentare exportate s-au importat de peste două ori mai mult, respectiv în valoare de 2046 euro, în relația comercială cu cele trei țări valoarea indicatorului fiind 3166 euro. Ce se afla în spatele acestor date statistice? Faptul că din aceste țări, cel puțin în această perioadă, s-au importat cantități importante de produse prelucrate, cu o valoare de piață cu mult mai mare decât materiile prime exportate.

Tabelul 3. Caracteristici ale comerțului exterior al României cu produse agroalimentare în perioada 1990 - 2000

	Valorile pentru cele trei țări (miliarde euro)	Valorile totale la nivelul României (miliarde euro)	Ponderea celor trei țări în total (%)
Exporturi	0.34	4.22	8.0
Importuri	1.07	8.63	12.4
Deficit	-0.73	-4.41	16.6

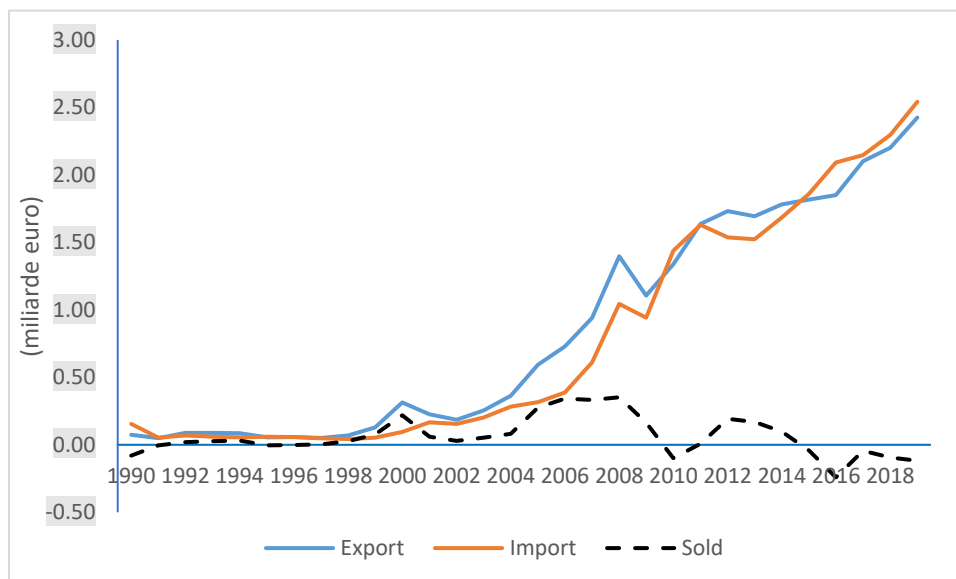
Sursa de date: Calculele autorului pe baza datelor primare de la INS

Începând cu anul 2000, dar mai ales după aderarea României la Uniunea Europeană, atât exporturile, dar mai ales importurile României din cele trei țări, au crescut continuu, caracteristică esențială constând în faptul că aproape permanent importurile au devansat exporturile. Astfel, în relațiile comerciale cu Ungaria și Polonia s-a adâncit, an de an, dezechilibrul dintre importurile și exporturile de produse agroalimentare și, implicit, s-a acumulat la nivelul acestei perioade un deficit comercial considerabil.

Trebuie subliniat că doar întrucâtva în schimburile comerciale cu produse agroalimentare cu Bulgaria s-a păstrat un oarecare echilibru între importurile și exporturile de produse agroalimentare, iar deficitul acumulat de România la nivelul întregii perioade este mai mic decât în cazul celorlalte două țări.

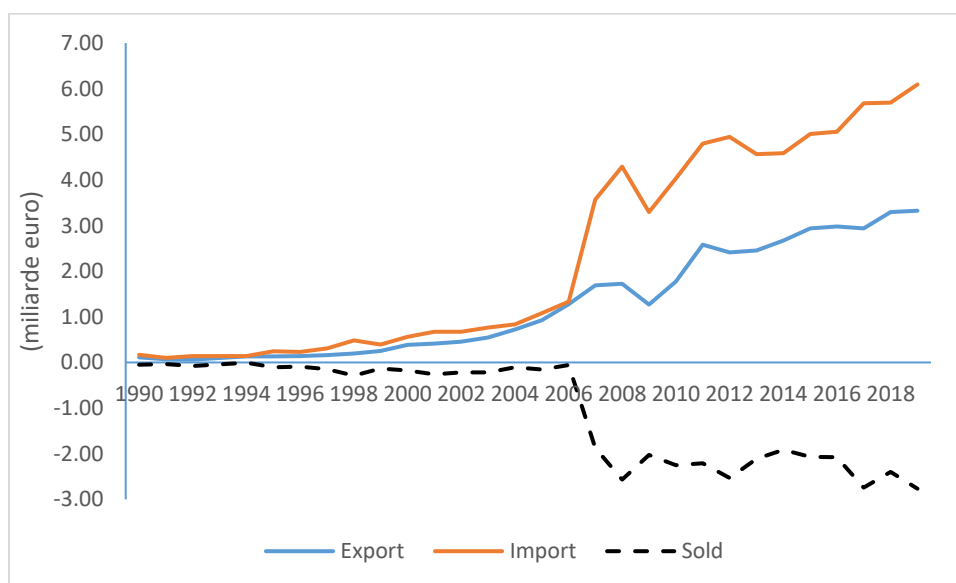
După cum rezultă și din graficele realizate pentru caracterizarea schimburilor comerciale cu produse agroalimentare cu Ungaria și Polonia, problema majoră nu este numai cea a dimensiunii mari a deficitelor acumulate la nivelul unor perioade de timp, ci faptul că acestea se înscriu pe un trend crescător. Astfel, din cele două grafice rezultă că, în relația comercială cu Ungaria, la aceste categorii de produse, începând cu anul 1990 și până în prezent, s-au succedat numai deficite, iar în relația comercială cu Polonia această situație o întâlnim începând din anul 1997. În schimb, în cazul Bulgariei până la criza din 2008, România a înregistrat în toți anii excedente comerciale, ceea ce s-a întâmplat și în perioada 2011 – 2014. Din păcate,

Începând cu anul 2015, România a început să înregistreze și cu această țară deficite comerciale în comerțul cu produse agroalimentare, acestea fiind însă mai mici decât cele înregistrate cu Ungaria și Polonia.

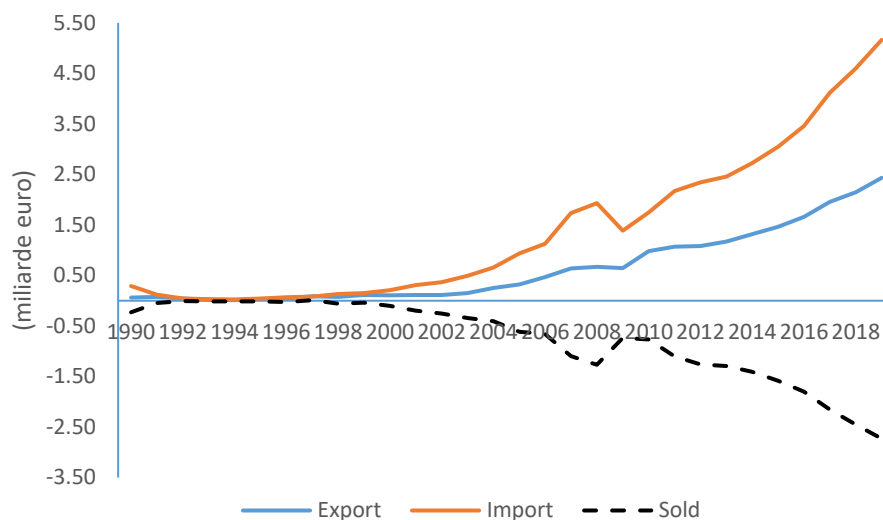
Sursa de date: INS, 2020

Figura 6. Exporturile, importurile și soldul comercial pentru comerțul exterior cu produse agroalimentare ale României cu Bulgaria în perioada 1990 – 2019

Sursa de date: INS, 2020

Figura 7. Exporturile, importurile și soldul comercial pentru comerțul exterior cu produse agroalimentare ale României cu Ungaria în perioada 1990 - 2019

Sursa de date: INS, 2020

Figura 8. Exporturile, importurile și soldul comercial pentru comerțul exterior cu produse agroalimentare ale României cu Polonia în perioada 1990 - 2019

Este demn de menționat că în raporturile comerciale cu cele trei țări, criza economică din anul 2008 a marcat o reducere a importurilor și exporturilor de produse agroalimentare. Mai mult, în raporturile comerciale cu Ungaria și Polonia s-a înregistrat o oarecare reducere chiar și a deficitelor anuale rezultate din aceste schimburi comerciale cu produse agroalimentare. Din păcate, această diminuare a deficitelor comerciale cu cele două țări nu a fost una de lungă durată. La numai câțiva ani de la această criză, deficitul comercial a crescut în rate anuale ridicate și relativ constante în cazul Poloniei, și au sporit de asemenea, chiar dacă la rate mai reduse în cazul Ungariei.

În perioada 2007 – 2019, un număr de 20 de categorii de produse din cele 24 incluse pentru domeniul analizat în Nomenclatorul Combinat au înregistrat deficit în relația comercială cu Ungaria. În schimburile comerciale cu Polonia, 22 categorii de produse au avut la nivelul acestei perioade un volum al importurilor mai mare decât al exporturilor. În ambele situații se remarcă un grad mare de concentrare al deficitului acestor produse către un număr redus de categorii de produse agroalimentare. Astfel, în cazul Ungariei, un număr de trei categorii de produse au acumulat mai mult de 50% din deficitul total înregistrat de cele 20 de categorii de produse. Acestea sunt: „*Carne și organe comestibile*” (cod 02) cu un deficit de peste 1,64 miliarde euro (20,7% din deficitul celor 20 de categorii de produse), „*Reziduuri și deșeuri alimentare, alimente și preparate pentru animale*” (cod 23) cu un deficit de peste 1,33 miliarde (16,8%), și „*Lapte și produse lactate, ouă de pasăre*” (cod 04) cu un deficit de peste 1,67 miliarde euro (14,7%). În cazul Poloniei, primele trei categorii de produse la care s-a acumulat cea mai mare pondere a deficitului sunt: „*Preparate pe bază de cereale și produse de patiserie*” (cod 19) cu un deficit de peste 725 milioane euro (14,2% din ponderea celor 22 de produse care au contribuit negativ la balanța comercială din această perioadă), „*Lapte și produse lactate, ouă de pasăre*” (cod 04) cu același deficit de peste 725 milioane euro (14,2%) și „*Carne și organe comestibile*” (cod 02) cu un deficit de circa 540 milioane euro (10,6%).